

Кисельов Ілля Олександрович,
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Запобігання корупції та хабарництву вже з перших днів незалежності України стало пріоритетом для нашої держави. Протягом багатьох років активно велися спроби щодо протидії цьому негативному явищу, які держава не полишила і сьогодні. Шлях України до ЄС безумовно вимагає активізації зусиль у даному напрямку та виходу на якісно новий рівень протидії корупції, рівень європейського співтовариства. Водночас, справедлива та всебічна оцінка ефективності протидії корупції дозволяє вчасно скорегувати стратегію та конкретний план заходів протидії корупції, досягти більш суттєвих результатів у цій сфері.

Для надання справедливої оцінки зусиллям держави у сфері протидії корупції доцільно буде розглянути офіційну статистику минулих років. В даному контексті, нами було проаналізовано дані Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) з 2005 по 2012 роки стосовно фактів порушених кримінальних справ за ст.368 Кримінального кодексу України (далі – КК України), інформацію Державної судової адміністрації України (далі – ДСА) за 2008-2016 роки (за перше півріччя 2016 року), стосовно осіб, засуджених за ст.368 КК – одержання неправомірної вигоди (хабара), а також інформацію Генеральної прокуратури України (далі – ГПУ).

Такий підхід нами було обрано у зв'язку із тим, що саме одержання хабара (неправомірної вигоди) є одним з найнебезпечніших та найбільш «резонансних» серед усіх інших злочинів у даній сфері. У переважній більшості пересічних громадян, саме поняття «корупція» асоціюється з даним злочином, а часто навіть повністю ототожнюється. Фактично, статистичні дані за ст.368 КК України є індикатором якості протидії держави корупційним проявам у суспільстві в цілому.

Починаючи з 2005 року, в Україні, за даними МВС спостерігається нерівномірне зменшення щорічно порушуваних кримінальних справ за ст.368 КК України. Так, якщо у 2005 році таких справ було порушено – 2784, то у 2006 – 2335, у 2007 – 2146, у 2008 – 1910, у 2009 – 1855, у 2010 – 2501, у 2011 – 2538, у 2012 – 1437.

Враховуючи специфіку «старого» кримінально-процесуального законодавства, навряд чи можна стверджувати, що наведені цифри

демонструють реальний стан справ, хоча безумовно, певне зменшення кількості фактів одержання неправомірної вигоди зменшилось. В свою чергу, дані ГПУ стосовно кількості відкритих за даною статтею КК України проваджень починаючи вже з 2013 року свідчать, що у масштабі країни, кількість таких діянь, в цілому, дійсно зменшилась.

Водночас, зменшення кількості проваджень, які щорічно реєструються на території України зовсім необов'язково свідчить про якість протидії корупції, та хабарництву зокрема. Розгляд наведених вище даних у «відриві» від даних судової статистики, на нашу думку, є неефективним та неповним, особливо в контексті розглядуваного злочину.

Передусім необхідно зазначити, що важливим аспектом проведення аналізу за даними ДСА є те, що даний період (2008-2016 р.р.) враховує важливі зміни у законодавстві та, зокрема, у конструкції самої кримінально-правової норми (було здійснено відхід від поняття «хабар» в бік «неправомірної вигоди» та змінено диспозицію статті).

В цьому розрізі, дані стосовно осіб, засуджених за ст.368 КК України, надані ДСА є «цілісними», адже незважаючи на прийняття нового Кримінального процесуального кодексу, облік статистичних даних не було змінено (чого не можна сказати про порядок реєстрації заяв і повідомлення про вчинення злочину, де відбулось значне «підвищення» рівня злочинності через повну та всебічну реєстрацію). Іншими словами, незважаючи на зміни у антикорупційному законодавстві (зміна диспозиції та кількості частин статті), вважаємо, що такі дані є нерозривними та цілісними, достатньо коректно відображують тенденції, які відбуваються у цій сфері через призму діяльності судових органів.

Починаючи з 2008 року, в Україні спостерігається тенденція до поступового підвищення (до 2010 року) та помірнього зменшення загальної кількості осіб, засуджених за ст.368 КК України. Так, якщо у 2008 році було засуджено 543 особи, у 2009 – 612 осіб, у 2010 – 774 особи, у 2011 – 767, у 2012 – 702, у 2013 – 731, у 2014 – 445 осіб, у 2015 – 374 особи, а за перше півріччя 2016 року – лише 122 особи. В цілому, виходячи з загальної кількості засуджених в Україні, кількість осіб які реально були притягнуті до кримінальної відповідальності за хабарництво, поступово зменшується. Причому як у абсолютних числах, так і у пропорційному відношенні. Нажаль, з урахуванням іншої інформації, особливо про кількість відкритих проваджень за ст.368 КК України, не можна сказати про високу ефективність діяльності держави у цій сфері в цілому.

Так, у 2015 році, за даними ГПУ, обліковано – 1588 кримінальних правопорушень за ст.368 КК України, та вручено 909 повідомлень про підозру. В той же час, у 2015 році, як зазначалось вище, було засуджено та притягнуто до кримінальної відповідальності лише 374 особи! Це означає, що до відповідальності притягнуто лише 23,6% від загальної кількості зареєстрованих фактів, або 41,1% від осіб, яким було повідомлено про

підозру у відповідному році. Навряд чи можна казати про ефективну діяльність держави при таких показниках.

Особливе занепокоєння викликає й той факт, що ситуація дедалі погіршується, адже за перше півріччя 2016 року було притягнуто до відповідальності лише 122 особи, проте за вказаний період (дані надані ГПУ повністю за 2016 рік) було обліковано – 1578 кримінальних правопорушень, та вручено 758 повідомлень про підозру. Навіть виходячи з неповних даних за 2016 рік стосовно засуджених, можна з високою вірогідністю припустити, що реально притягнутих до відповідальності осіб буде ще менше ніж у попередньому році.

Безсумнівно, можна вести мову про складність розслідування та документування злочинів, відповідальність за які передбачено ст.368 КК України, а також про те, що сам процес доказування та судового розгляду за даною категорією справ може тривати значний час, проте чітко можна побачити тенденцію до помітного зниження кількості осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності.

Очевидно, що повнота реєстрації й всебічний облік усіх вчинених кримінальних правопорушень (в тому числі й за ст.368 КК України) має важливе значення, однак навряд чи хто буде сперечатись з того приводу, що вирішальне значення має не кількість відкритих проваджень, а кількість осіб, яких реально було притягнуто до відповідальності. Саме в цьому проявляється кримінологічний аспект «цінності», вагомості покарання за вчинений злочин. Чи створюється в суспільстві відчуття про невідворотність покарання, якщо до відповідальності притягається лише 1/4 хабарників? Безумовно – ні! Навпаки, відчуття безкарності, та з іншого боку безнадійності та безпомічності перед можновладцями, повільно продовжує закрадатись у свідомість більшості українців.

В цілому, необхідно зазначити, що зіставлення даних останніх років, оприлюднених МВС, ГПУ та ДСА України дозволяє певною мірою оцінити протидію корупції в Україні, виходячи з кількості відкритих проваджень, повідомлень про підозру та осіб, які реально засуджуються до кримінального покарання. Протягом останніх 3-5 років, існує суттєвий дисбаланс між кількістю відкритих проваджень та кількістю осіб, які реально були притягнуті до кримінальної відповідальності.

Обравши у якості «індикатору» злочин передбачений ст.368 КК України, порівнявши кількість відкритих проваджень та засуджених осіб, а також кількість повідомлень про підозру, можна дійти висновку, що незважаючи на всі зусилля, яких докладає Україна у сфері протидії корупції, наразі, за найбільш небезпечні та найбільш резонансні для суспільства випадки корупційної поведінки – одержання неправомірної вигоди (хабара), в середньому, лише одна з чотирьох осіб реально притягається до кримінальної відповідальності, в той час як майже 75% справ залишаються без реального засудження.

Це, в свою чергу вказує, на жаль, на загальну неефективність діяльності держави щодо протидії одержанню неправомірної вигоди та корупції в цілому. Безсумнівно, сьогодні треба вести мову на загальнодержавному рівні не лише про невідкладне реагування та боротьбу з будь-якими корупційними проявами, але й про якість такого реагування й боротьби. У протилежному випадку, уся діяльність держави з протидії корупції та хабарництва буде мати лише формальний характер та відобразатись виключно на папері.

**Крижановський
Олексій Миколайович,**
провідний фахівець відділення
міжнародних зв'язків
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведені в українській державі і суспільстві великомасштабні інноваційні перетворення, пов'язані з переходом до ринкової економіки, розвитком підприємництва спрямовані на створення ідеальної моделі соціально орієнтованої економіки, що припускає рівність учасників економічних відносин, свободу у прийнятті ними рішень в питаннях свого поведіння на ринку, неприпустимість довільного втручання будь-кого в їхні справи, вільну можливість виходу на ринок і виходу з його. Труднощі вирішення цих питань більшістю обумовлені ситуацією, у якій формувався даний процес. Рух до ринкової економіки почався в умовах, коли не тільки була відсутня науково обґрунтована концепція переходу до нових економічних відносин, але і підсилювалося протиставлення точок зору щодо стратегії і тактики такого переходу. Звідси методологія аналізу підприємництва, що народжується, знаходиться поки в стадії розробки, а емпіричний матеріал, присвячений його опису, на жаль, досить розрізнений, найчастіше страждає поверховістю, а в ряді випадків упередженістю.

Цю обставину необхідно враховувати не тільки економістам, але і правознавцям, а також, безумовно, кримінологам. Саме останні зіштовхуються з необхідністю оцінок витрат ринкової економіки, яка формується в країні, що цілком і повністю являють собою згусток кримінальних новоутворень, які істотно гальмують позитивний розвиток підприємництва в Україні.

Зрозуміло, у сфері підприємництва, як, і в усій українській економіці залишаються не вирішеними не тільки власне економічні питання. Головним